

דו"ח על טיול של מורים ותלמידים מכפר הנוער 'בן־שמן' לקהיר ולקהילה היהודית בה (1935)

ברו"ח דלהלן עדות על מסעם של מורים ותלמידיהם לקהיר ועל ביקורם בקהילה היהודית. הדו"ח נמצא בארכיון כפר הנוער 'בן־שמן', והוא כתוב בידיש, ומשתרע על כעשרה עמודים בכתביד, לא ממוספרים. בשיחות עם המצויים בתולדות כפר הנוער 'בן־שמן', מר שוקי שוקרון, מנהל ה'מוזיאון' בכפר הנוער, והגברת יהודית גרעין־כל, שאביה, שמעון, למד בכפר הנוער והשתתף בטיול למצרים, הועלו השערות שהדו"ח חובר בידי מר עקיבא ונחוצקר, שהיה איש הצוות החינוכי בכפר. ייתכן שהדו"ח נכתב בידיש על מנת לפרסמו בקהילות דוברי היידיש באירופה, כדי להביא לידיעתם את מפעלות המוסד החינוכי ולגייס כספים לתמיכה בו. אין ראיות עובדתיות להשערות אלה.

סיפור מסעם של מורים ותלמידים בוגרים מכפר הנוער 'בן־שמן' בשנת 1935

בתוכנית של שנת הלימודים בכפר הנוער יש טיול קבוצתי. התחלנו ביהודה ושומרון ושני חלקי העמק (גוש נהלל וגוש נוריס). בשנה אחרת עברנו את עמק הירדן והגליל התחתון, ולבסוף, אשתקד, הרחקנו עד תל חי וכפר גלעדי. הצברים נמשכו אל הגבול – 'מעולם לא ראינו גבול ולא היינו בחוץ לארץ',

טענו. האזור עור לא היה שקט, ומחלקת החינוך אסרה על טיולים בגליל העליון. לא ידענו לשית עצה בנפשנו והחלטנו לשאול את החבר ג' בכפר גלעדי, 'השיח' של השבאב', כפי שהערבים קוראים לו, ומה שיאמר, כך נעשה.

'אתם יודעים ערבית?'

'כן' ענו כמה חבר'ה.

'אתם פוחדים?'

'אה, לא', באה התשובה.

'היש לכם כמה מקלות למקרה הגרוע ביותר?'

'זה דבר פעוט'.

נו, אז כשתגיעו אל הכפר גשו אל המוכתר ותגידו שאני שלחתי אתכם. הוא ידאג לחמורים שיישאו את מטענכם, ותמשיכו הלאה.

עברנו את הגבול לסוריה, טבלנו בליטני, העפלנו למצודה העתיקה קלעת אלשקיף [מצודת הבופור] שהקימו הצלבנים. בחזרה כבר לא הלכנו בכיוון החולה כי אם על הרי סוריה, עד שהגענו ביום השלישי לצפת, שם כבר חיכו לנו החברים האחרים, שלא יכלו לעשות את הדרך הקשה ברגל.

'עם האוכל בא התיאבון'. 'אולי רוצים אנו בשנה הבאה אכן לנסוע חוצה לארץ', כך טענו באוזנינו כל החבר'ה. בתחילה התקשינו להסכין עם הרעיון האפיקורסי. מה, לא נראה את העמק? אנו הלוא דוגלים ב'תוצרת הארץ'; חוץ לארץ היא טרפה. אחרים טענו כי יש עוד מה לראות בארץ, וטרם תרנו את כולה. האספה הכללית של כפר הנוער החליטה כי התלמידים הבוגרים, אלה העוזבים בשנה הבאה, הם שייסעו לחו"ל.

וכך התחלנו להתכונן לדרך. השאלה הראשונה הייתה מנין לקחת כסף, וכשמדובר בענייני כסף הלכנו להתייעץ עם אנשי העסקים, המבינים בזה יותר מהפדגוגים. ההכנסות הניבו כסף כיס לחצי שנה, כלומר חצי שנה אין צורך לנסוע לתל אביב. מי שיכולים לקבל כסף מהבית, שיכתבו הביתה. ההכנסות מ'משק העזר' לחברים מחוץ לארץ. [מילים לא ברורות] נשאר לחסוך באוכל. לחסוך אפשר רק בדברים שאנו קונים בכסף, נשאלת השאלה – מה? לחם לאכול עוד יש לנו; משלנו – ירקות, חלב, בשר. אבל זה לא טוב. ביום רביעי הלוא מבשלים במטבח המרכזי, שמשרת את כל הכפר. הפחתת בשר תשפיע על המרק לילדים הקטנים, אז על זה אי אפשר [מילים לא ברורות], עד שמישהו עלה על הרעיון המוצלח – חמאה. זאת הלוא אוכלים אנו עצמנו, והאספה הכללית הקרובה תגייס את הסכמת הכול להקטנת המנות. נראה שכבר טוב, מתרחשת צרה חדשה, מה עושים עם ה'ויטמינים'? הרופאה לא תסכים שנקבל מנה יומית מוקטנת של ויטמינים. בסוף התגברנו גם על זה והחלו ההכנות.

חברי הקבוצה במוזיאון בקהיר, מצרים. שמעון גרעין־כל עומד שישי מימין (התצלום נמצא באלבומים של שמעון גרעין־כל ויעל בן־אסא לבית דוברוב; באדיבות יהודית גרעין־כל)

מוגן בזכויות יוצרים

אבל זה לא כל כך קל. 40 ילדים יהודים מכל קצווי תבל, וכל אחד עם צרותיו שלו. במצב הטוב ביותר היו ילדי הארץ שהיו להם 'נופוסים', תעודות לידה טורקיות, להם היה קל לאין שיעור במעבר גבול ארץ-ישראלית [תרגום משוער], וחשוב יותר, ללא קשיים אצל הקונסול המצרי, שאינו מאפשר כניסה למצרים לנתיני האימפריה הרוסית לשעבר. להתערבות הקולונל קיש הייתה השפעה, וכך הגענו לידידנו חיימסון ורצינו ממנו הרבה, כי לו כל אנשי חוץ לארץ היו נדרשים לשלם את האגרות הקונסולריות זה היה מחסל את הכנסותינו, ומי יודע לאן זה היה מגיע.¹ [סייעו לנו גם] מכתב מראש מחלקת היחסים האנגלי² והיכרותנו עם הפקידים היהודים הגבוהים במחלקת העלייה.

יצאנו לראשונה חוצה לארץ בכרטיסי נסיעה במחיר 10 ג'ורושים וכך יצרנו תקדים. מכתב ממחלקת [מילים לא ברורות] הקנה לנו כרטיסים זולים למצרים. המחלקה [מילים לא ברורות] בגלל הסכסוך עם הכננות, ועצרנו ככל התחנות, והביאו לנו דרכונים 5 דקות לפני העלייה לרכבת בתחנת לוד. בינתיים התגלע סכסוך בין הקצין הארץ-ישראלי למצרי. אמר לנו [הקצין הארץ-ישראלי], כמו שאומרים לרוב בארץ-ישראל, 'תצפצפו עליו' [שתי המילים האחרונות במקור בעברית].

לקהיר הגענו יומיים לפני המועד, כי רצינו לבקר בתערוכה הכלכלית הבין-לאומית למזרח הקרוב. הודענו על כך ליהודים בקהיר ביום האחרון, ובכך הסברנו לעצמנו את קבלת הפנים הצנועה, אשר, לומר את האמת, הייתה מכובדת מדי ליחסנים שכמונו. נאספו פה מנהל מחלקת היחסים של הקהילה, מזכיר הרב, ר' חיים ציונארץ [פענוח משוער], וצופי המועדון העברי במדים, ולכן לא הגיע נציג הממשלה – מה לממשלת מצרים ולנו. מאוחר יותר, כשראינו מה חושבים יהודי מצרים, ראינו זאת גם אנו כמובן מאליו. החבר'ה הסתדרו בשורות בצאתנו מבית הנתיבות, והוסבר לנו כי הילדות הולכות בנפרד לבתי הספר היהודיים והבנים למועדון 'מכבי'. הציבור ובפרט הבנות לא היו מרוצים, אבל מה לעשות. בצאתנו מבית הנתיבות הדהימו אותנו מראות העיר הגדולה. הפלא הראשון היה החשמליות, כי אוטובוסים הלוא יש גם בארץ-

1 הקולונל פרדריק הרמן קיש היה איש צבא בריטי ומנהיג ציוני. הוא עמד בשנים 1929-1931 בראש המחלקה המדינית של הסוכנות היהודית, ולאחר מכן היה חבר במועצת הדרכים הארץ-ישראלית. אלברט מונטיפיורי חיימסון היה מנהל מחלקת ההגירה של ממשלת המנדט בשנים 1921-1934.

2 בכתב-היד נכתב בראש הדף 'כאן הסוכנות גם דאגה'. לא ברור היכן אמורות היו מילים אלה להשתבץ, וייתכן שהן תוספת של עורך או מגיה לאחר הכתיבה.

הנסיעה ברכבת; בתמונה נראים חברי הקבוצה, ביניהם יעל כן־אסא לבית דוברוב
(באדיבות יהודית גרעין־כל)

ישראל. השאלה הראשונה הייתה מה עם הביטחון, ואחרי שהרגענו אותם, הם החלו להראות לנו את העיר.

רציתי להראות לחברה חנות כוליבו (זה עוד אין לנו בא"י) והלכנו ל'ורטהיים' הקהירי – 'סראיל'.³ בתום הביקור ניגשתי להודות למנהל, והוא סיפר לי שמדובר בבית עסק יהודי: כל המנהלים יהודים, העובדים חברי תנועת 'מכבי', ואנו מרוצים מהם. בתערוכה ראינו בין הדגלים את הדגל הכחול-לבן והתרגשנו, והרשינו לעצמנו גם [לבקר?] באלכסנדריה. ביום ראשון הלכנו לאצטדיון האתלטיקה, שאין לו מה להתבייש בהשוואה לאצטדיונים היפים באירופה. האצטדיון נבנה בסיוע ספורטאי יהודי קשיש, שהוא יושב הראש; זה לא חדש, אבל במרכז, ליד הדגל המלכותי המצרי, תלוי הדגל הכחול-לבן, וסביבם שאר הדגלים. והנה פותחים בנגינת ההמנון המצרי והמצעד מתחיל. בראש צועדים הצופים היהודים, בהמשך האיטלקים, ואחריהם היוונים. מחאנו כפיים ליהודים, אבל הוסבר לנו ש'מכבי' אינם משתתפים באתלטיקה קלה, כי יהודים רגילים להיות ראשונים, ובאתלטיקה זה בלתי אפשרי. [מילים לא ברורות] הציבור היהודי נחלק ליהודים-ערבים או יהודים-ספרדים ולאשכנזים, שגם הם יושבים פה כמה עשרות שנים. היהודים-הערבים גרים בנפרד, ברובע היהודי בקהיר, הסמוך למרכז המסחר, שגם בו יהודים ברחוב הצורפים, מלאכה יהודית נקייה. נכנסנו לרחוב היהודים, סמטאות צרות ומזוהמות. מייד בהופיענו נקבצו סביבנו זקנים וטף בקריאות 'שלום, שלום'.

הלכנו לבית כנסת הרמב"ם. בבית הכנסת אין למעשה מה לראות, אבל לידו נמצא מרתף עמוק, ובו הראו לנו את חדרו של הרמב"ם. השמש הראה לנו חדר מעוטר בשטיחים מזרחיים יקרים, במרכזו וילון ומאחוריו מיטה. כאשר ביקשנו לראות את החדר מכפנים הסביר שאי אפשר כי שוכב שם חולה. מתברר

³ 'ורטהיים' הייתה חנות הכוליבו הגדולה והמפוארת של ברלין. איל שגיא-ביזאוי, חוקר תרבות מצרים, כתב לי: 'לא ידוע לי על כליבו "סראיל" במצרים, אבל אני מניח שהכוונה היא לכליבו "סיקורל", שאכן היה ה"וורטהיים" של קהיר. היו במצרים כמה חנויות כלבו גדולות בבעלות יהודית (עדס, בן ציון, אורוזי בכ ועוד). אבל חנות הכלבו (למעשה, רשת חנויות) של סיקורל הייתה הידועה מכולן, ואני חושב שגם המצליחה ביותר. היא הייתה בבעלות של משפחה יהודית-ספרדית, שהצליחה מאוד בתחומי הפיננסים, הבנקאות והמסחר עוד במאה ה-19. חלק מבני המשפחה הפכו גם לבכירים בקהילה, אחד מהם, סלבטור סיקורל, שהיה סייף אולימפי, הפך בשנות ה-40 לנשיא הקהילה. ב-1948 הונחו פצצות בחנות הכלבו הידועה, ומאוחר יותר היא הולאמה.'

בית החולי-בו 'סיקורל' בקהיר (ויקישיתוף, https://arz.wikipedia.org/wiki/ملف:محلات_שיקורيل.jpg)

מוגן בזכויות יוצרים

שכאשר יהודי חולה מאוד מלינים אותו לילה בחדר הרמב"ם ומצבו משתפר. שאלנו למחיר הלינה, והתשובה הייתה 20 גרוש. אחר כך, בהגיענו לר' חיים נחום, תהינו על עניין זה, והוא אמר שלחולי רוח זה עוזר, מה שמתקבל על הדעת. כשראו יהודי המקום שאנו מתעניינים בבתי כנסת, החלו להוביל אותנו לבקר בהם [עד] שבקושי נחלצנו מידיהם. יש בסך הכול 12 בתי כנסת. אם נתעלם מהזוהמה, הרושם המתקבל מיהודי מצרים חזק יותר מזה של יהודי תימן בארץ ישראל. כששאלתי מדוע אין השלטונות דואגים לניקיון, ענו לי שגם המשטרה אינה רוצה להגיע הנה יותר מדי. בזמן המאורעות באו 100 מהגברים החזקים אל הנהלת הקהילה וביקשו להישלח לארץ ישראל. שפת האם שלהם ערבית, וכאשר הרב בא אליהם הוא דורש בערבית.

לא ניתן לדבר על יהודי מצרים בלי להזכיר את שני האישים העומדים בראש הקהילות הגדולות: ר' חיים נחום בקהיר ור' דוד פראטו באלכסנדריה.⁴ על ר' חיים נחום מספרים אגדות שלמות, בעיקר בזכות הטקט שלו. הוא נחשב, יחד עם קטאוי פאשא, מן האנשים הפיקחים והחשובים במצרים.⁵

על פי המסורת הישנה של המלכים הערבים זה [כנראה יחסם של האישים היהודים לשליטים] לא ייקרא עמדה פוליטית אלא פשוט תשומת לב אישית וידידות. אבל חשוב מזה, החריצות בתחום היהודי. להתנגדותו [של שליט מצרים] בעבר לציונות לא נשאר כל סימן. הציונים אומרים שעמוק בליבו גם הוא ציוני, אבל כלפי חוץ אינו יכול להראות זאת מטעמים פוליטיים.

עמדת השלטונות המצריים כלפי הציונות היא ניטרלית ולעיתים קרובות אוהרת, וזה מוסבר בשאיפה המצרית להשתחרר מעול הבריטים, וכיוון שהם כבר בקשר עם העמים הערביים מסביב, ויש קונפליקט ברמות ההתפתחות. הם מחפשים דרך להתפתחות תרבותית, והם רואים ביהודים גורם כזה.⁶ כך הסביר

4 הרב חיים נחום (1879-1960) היה הרב הראשי של יהודי האימפריה העות'מאנית (1906-1920) והרב הראשי של יהודי מצרים (1925-1960) ואף חבר מייסד של האקדמיה ללשון הערבית במצרים. הרב דוד פראטו (1882-1951), רב ומנהיג ציוני יליד ליבורנו, היה החזן הראשי בפירנצה, הרב של אלכסנדריה בשנים 1927-1936 והרב הראשי של רומא בשנים 1936-1938. בשנות כהונתו יסד באלכסנדריה שני ביטאונים צרפתיים-עבריים.

5 יוסף קטאוי פאשא (1861-1942) היה ראש הקהילה היהודית במצרים בשנים 1924-1942, ובמקביל מונה בשנת 1924 לשר האוצר, בשנת 1925 לשר התקשורת, ומשנת 1927 עד פרישתו מהפוליטיקה בשנת 1939 היה חבר בסנאט המצרי.

6 כלומר גורם העשוי לתרום להתפתחות תרבותית. התרגום משוער.

נחאס לפארוק⁷ את היחס למשלחת היהודית שביקרתהו מייד לאחר המהומות.⁸ זה מצטרף להשפעה הקופטית, המדגישה את המצריות מול הערכיות. כך הם אומרים שעמדת ערביי ארץ־ישראל מוסכרת בהיותם בני תערוכת עם דם אירופי, ולכן הטיפוס המצרי מקפיד על התנהגות נקייה יותר, והוא אכן סימפטי ועדין יותר.

כשהגענו לקהיר נאמר לנו שהרב ר' חיים נחום, שפעל רבות למען ביקורנו, יקבל את פנינו בערב שבת לאחר התפילה בבית הכנסת הספרדי הגדול. הופעתנו בחולצות הארץ־ישראליות הלכנות עשתה רושם גדול. לאחר התפילה הלכנו עם כל הקהל לאחל לרב שבת שלום. הוא בירך כל אחד בנפרד בידודת רבה והביע את שמחתו על בואנו. לנו, המורים, הוא סיפר ששוחח היום בטלפון עם שר התרבות, וסיכם כי נקבל כניסה חופשית לכל אתרי התיירות בקהיר, ומייד מסר לנו האישורים וכך חסך לנו 20 לי"ט.

נוסף על כך הזמין אותנו, המורים, אליו לכוס קפה, וכך הייתה לנו אפשרות לקבל ידיעות ממקור ראשון. הוא סיפר לנו הרבה על ביקורו של וייצמן בקהיר,⁹ וכיצד הודות לו נדחתה הפגנה של הרוויזיוניסטים נגד וייצמן. בזכות השפעתו אין בקהיר רב אשכנזי. לקהילה תקציב של יותר מ־60,000 לירות לשנה מתרומות. וכאשר מישוהו מסרב לתרום, מתחשבים עם עיזבונו לאחר פטירתו. לבית הדין אותן זכויות כמו לבתי הדין המוסלמיים, וכיום שנערכים משפטים ניצב משמר משטרה כפתח בית הדין. ערעורים נדונים בבית דין גדול בפני 3 שופטים ו־5 דיינים. הוא גאה במיוחד במוסדות שהוקמו לאחרונה בקהילה – בהשקעה של עשרות אלפי לירות – שהם הגדולים במזרח הקרוב: בית ספר ובו 2,000 תלמידים וסנטוריום לילדי העניים מרחובות היהודים. וכל זה ללא לחץ, רק עמידה מול השלטונות, שהקצו את הקרקע הדרושה. לשלטונות אין דרישות מבית הספר מלבד לימוד ערבית, והם משלמים את שכר המורים. הוא מבקש להחיות את המנהגים הספרדיים העתיקים ולאחד את היהודים. הוא

7 כנראה מוצטפא אלנחאס, מנהיג מפלגת אלנפד – מפלגה לאומית ליברלית במצרים – בשנים 1927–1953; פארוק היה בנו של מלך מצרים פואד הראשון, והוא עצמו עלה לכס המלוכה בשנת 1936.

8 מדובר במהומות שארגנה מפלגת אלפוד בשנת 1935 נגד השלטון הבריטי.

9 בשנת 1918 ביקר חיים וייצמן באלכסנדריה, נפגש עם ציונים מקומיים – פליטים מארץ־ישראל ויהודים מצרים – ונאם בפני חיילים יהודים בקהיר. הביקור התקיים במסגרת משלחת שהוטל עליה לייטץ לבריטניה בעניין מצב היהודים בארץ וכינון הבית הלאומי.

נושא דרשתו כעת במקום בערב שבת, לכבוד האורחים מארץ־ישראל, ולכן בית הכנסת מלא.

הוא הזמין אותנו ל[חגיגת] בר מצווה של 300 ילדים וילדות בראש חודש ניסן בבית הכנסת. על הנערים לעמוד בבחינה בדינים ובהיסטוריה יהודית בבית הדין. הילדות צריכות להכיר במיוחד את המקומות בתנ"ך העוסקים בנשים ואת ההיסטוריה המאוחרת יותר.

באותו יום עליהם ללבוש לבן. 'כדי שלא לבייש'¹⁰ מקבלים כולם את חליפותיהם מהקהילה. [אחר כך] העשירים הולכים הביתה, והעניים וידידיהם נשארים לסעודה חגיגית שהוכנה בידי נשות הקהילה. זה עשה רושם רב על החבר'ה שלנו, שחלקם ביקרו אולי פעמים ספורות בחייהם בבית כנסת. הנאומים שנשמעו היו בערבית, איטלקית, צרפתית ובעברית מפי חברי קבוצתנו.

בית הספר נמצא בבניין מכובד, חדרים מרווחים, מתוכנן לפי המילה האחרונה של ההיגיינה. הילדים מקבלים שם ארוחה פעמיים ביום. מפי הרב כבר ידענו שלאחר סיום בית הספר הבוגרים מקבלים סיוע במציאת עבודה וגם תמיכה כספית לכיסוי הוצאות וכדי לשכנעם שלא לרכוש מקצוע שאינו מתאים להם. הראו לנו שורת חדרים המיועדים לסדנאות. במסעו הבא לאירופה יביא הרב מורי מקצוע מנוסים, שיאפשרו לתלמידים לבחור מקצוע. מוקד הלימודים הלוא הוא שפות ומתמטיקה, והמנהל מסביר לנו שידעת ערבית ואיטלקית מביאים התלמידים מהבית, ועליהם ללמוד צרפתית ואנגלית. ללא שפות לא ניתן לקבל משרה. הבחינות נערכות באמצעות הקונסוליה הצרפתית, ותעודה מהקונסוליה פותחת את הדלת למשרות רבות. איך זה משפיע על ההתפתחות הכללית של הילדים, המנהל אומר [המשפט קטוע במקור].

הלכתי לעודד אותם. כל אחד קיבל מיטה רחבה וטובה, כלל לא דומה ל'מיטות החלון'. כשהגעתי למועדון 'מכבי' כבר ראיתי שולחנות ערוכים, מפוחיות ניגנו במרץ, והחבר'ה שרו כמו שרוקדים בארץ־ישראל. שבוע ישבנו בקהיר. מצרים ההיסטורית לא עניינה אותנו, לא לשם כך באנו. למדנו את חי היהודים שם. אלה מתחלקים ליהודים־ערבים, החיים ברובע היהודי ומדברים רק ערבית, המשפחות היהודיות־ספרדיות העתיקות, 'האריסטוקרטיות', והאשכנזים שחיים כבר כמה עשורים במצרים. אחרי ארץ־ישראל הלוא מצרים היא המולדת היהודית השנייה. בעיקר מדבר על זה במרירות ד"ר וולפוס, הדוצנט [המרצה] היהודי לעברית וסורית באוניברסיטת קהיר. הוא קובל על כי

10 שלוש מילים אלה כתובות במקור בעברית ובמירכאות. וראו: 'לא היו ימים טובים לישראל כחמשה עשר באב וכיום הכפורים שבהן בנות ירושלים יוצאות בכלי לבן שאולין, שלא לבייש את מי שאין לו' (משנה, תענית ד, ח).

הגניזה נמצאה בבית כנסת בקהיר;¹¹ מדוע לא גנזו היהודים ספריהם ומסמכיהם באלכסנדריה, בה עמד מקדש חוניו,¹² וכו'?

לד בית הכנסת הגדול נמצא מכון להיסטוריה של מצרים והמזרח הקרוב. שם ראינו את לוחות תל אלעמארנה. שבוע לפני בואנו טען הרב חיים נחום בפני שלטונות מצרים כי מוחמד נכנס למכה ביום הכיפורים, ומכיוון שהאוכלוסייה צמה, צם גם הוא. על סמך זה תבע הרב משלטונות מצרים שמסודות השלטון יהיו סגורים ביום כיפור. אנו חשבנו כי זו עוד אגדה מהאגדות שמספרים על אודות הרב. הקהילה היהודית במצרים מעולם לא הלכה בגלות, וחשים זאת בהתנהגותם. אין אנטישמיות במצרים.

למדינות אירופיות רבות אינטרסים במצרים והן שואפות להגדיל את השפעתן בין השאר באמצעות היהודים שהם אזרחיהן. המצרים מעוניינים ביהודים לצידם, ואפילו רוצים שיהודים ייקחו חלק בפוליטיקה. היהודים, באופן הגיוני, מעוניינים רק בישראל. כיוון שאינם יודעים מי ינצח במאבקים פוליטיים ומה יידרשו לענות לנפד¹³ במקרה כזה או אחר, הם דוגלים בהסדר זבולון ויששכר:¹⁴ אתם תתעסקו בפוליטיקה, ואנחנו נפתח את כלכלת מצרים. ואכן הבתים היפים ביותר בקהיר נבנו בידי יהודים, העסקים הגדולים שייכים ליהודים. יהודים לוקחים חלק גם בתעשיות רבות, בראש ובראשונה באוצר הגדול של מצרים – תעשיית הכותנה. אבל לא רק בשכבות הגבוהות ייצוג

11 הגניזה הקהירית היא אוסף של מאות אלפי כתבי יד יהודיים שהתבלו ונגנזו מן המאה האחת עשרה ואילך בעליית גג בבית הכנסת 'בן עזרא' בקהיר. בעקבות חשיפת הגניזה במחצית השנייה של המאה התשע עשרה החלו לחקור את הכתבים שנשתמרו בה, ועד מהרה התבררה חשיבותם העצומה לחקר התרבות היהודית לענפיה. ראו: פרידמן.

12 מקדש שהוקם במצרים התלמית במאה השנייה לפסה"נ. על פי יוסף בן מתתיהו כוהן בשם חוניו מבית צדוק הקים את המקדש בליאונטופוליס, והוא נבנה במתכונת המקדש בירושלים. ראו: אילן. נראה שד"ר וולפוס היה מעוניין לחקור את כתביהם של מי שחיו בימי מקדש זה, ועל כן התלונן על שלא הגיעה לידינו גניזה של כתבים אלה.

13 ראו לעיל, הערה 7.

14 הביטוי הסדר זבולון ויששכר מבוסס על מדרש שבא להסביר מדוע קדם זבולון ליששכר בברכת יעקב אף שנולד אחריו: "זבולון לחוף ימים ישכון" (בראשית מט, יג) [קדם זבולון ליששכר, והרי היה יששכר גדול מזבולון] שכן מייחסן יששכר זבולון, ולמה כן. אלא שהיה זבולון עוסק בפרקמטיא, ויששכר עוסק בתורה, וזבולון בא ומאכילו, לפיכך קדמו עליו' (בראשית רבה צט, ט, עמ' 1281).

ליהודים. אין ליהודי בעיה לקבל משרה בעסק לא יהודי. רבים מחברי 'מכבי' מועסקים במשרות או קופאים בסוכנות של [מילים לא ברורות] איטלקי, של בחור מחלב שליווה אותנו לאלכסנדריה. בכל מקום שהגענו אליו פגשנו בהם, וכל אחד מהם טיפל בנו בגאווה, [למשל] בבית החרושת היחיד לסוכר בקהיר. במעבדה הכימית דיברו איתנו עברית, גרועה, אך בכל זאת עברית. בחשמלית פגשתי מבקר כרטיסים שאמר 'אני יהודי', והסביר כי יש יהודים בין המנהלים ונהגי חשמליות, אך רק 3 מבקרים יהודים, בגלל השכר הזעום. הוא החל את עבודתו לפני 9 שנים בשכר 6 לירות, והגיע ל-17 כיום. הוא הושיבנו בקרון, יישב את החשבון עם הכרטיסן ונפרד מאיתנו בידידות.

מוגן בזכויות יוצרים

קיצורים ביבליוגרפיים

טל אילן, 'בית חוניו', הנ"ל וורד נעם, בין יוספוס לחז"ל, א: האגדות האבודות של ימי הבית השני, ירושלים תשע"ז, עמ' 197-230	אילן
מדרש בראשית רבה ² , מהדורת יהודה תיאודור וחנוך אלבק, ירושלים תשכ"ה	בראשית רבה
מרדכי עקיבא פרידמן, חקר הגניזה לאחר מאה שנה (תעודה, טו), תל אביב תשנ"ט	פרידמן